

УДК 346:621.39(477)

ЗАВДАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

*Ю. І. Остапенко, стажист-дослідник
Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

Розглянуто питання господарсько-правового забезпечення функціонування та розвитку телекомунікаційного ринку України. Звернено увагу на те, що сьогоднішній стан законодавчого регулювання ринку телекомунікацій є застарілим і містить численні прогалини, тобто обґрунтовано сутнісну модернізацію спеціалізованого закону у сфері регулювання телекомунікаційних відносин.

***Ключові слова:** телекомунікаційна галузь, телекомунікаційні послуги, функціонування телекомунікаційного ринку, державна телекомунікаційна політика, державне регулювання телекомунікаційного ринку.*

***Актуальність проблеми.** Сучасна епоха світового суспільно-економічного розвитку характеризується формуванням нового типу суспільства – інформаційного, де інтелектуальний капітал у вигляді знань та інформації відіграє провідну, визначальну роль основного чинника виробництва, а обмін останніми здійснюється за допомогою засобів телекомунікації.*

Телекомунікаційна галузь є однією з відносно нових галузей економіки, що заснована на технологічних досягненнях у сфері зв'язку та обчислювальної техніки. Це і авторизація кредитних карток, і передавання телеметричних даних, і охоронна сигналізація, і організація платежів населення, і забезпечення міжстанційних зв'язків між базовими станціями систем персонального виклику, і електронна та голосова пошта, і телевідеоконференцзв'язок, і доступ до Інтернет, і комп'ютерна телефонія тощо.

У ст. 3 Закону України «Про телекомунікації» зазначено, що телекомунікації є невід'ємною частиною виробничої та соціальної інфраструктури України і призначені для задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, органів державної влади в телекомунікаційних послугах.

Активний розвиток телекомунікацій сьогодні є необхідною умовою економічного прогресу і руху до постіндустріального суспільства, особливо для країн з перехідною економікою. Сучасні технічні засоби в цій сфері стають необхідною умовою для соціально-політичної згуртованості, функціонування національної економіки як єдиного організму та і розвитку інформаційного суспільства як самостійного суспільного феномену. Вони є з'єднувальною

ланкою як промислової сфери, сфери послуг і споживачів, так і різних географічно розрізнених частин країни та економічних центрів. Перетворення в телекомунікаційній сфері набули революційного характеру і відбуваються в глобальному масштабі по всіх країнах світу.

Завдяки переліченим чинникам вітчизняний і світовий ринки телекомунікацій розвиваються дуже стрімко, надають достатньо велику кількість послуг, які з кожним здобутком у техніці тільки зростають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика телекомунікаційного ринку отримала певну увагу вчених-правознавців, економістів у багатьох країнах, серед яких Ю. Волков, котрий видав декілька підручників, присвячених цій темі: «Телекоммуникационное право: учебное пособие» та «Основы телекоммуникационного права: учебное пособие». В. Тронько проводила дослідження у статті «Розвиток ринку телекомунікаційних послуг: світові тенденції та вітчизняна практика», С. Воробієнко – у статті «Визначення складу показників конкурентоспроможності телекомунікаційних послуг», Н. Васильєва – у статті «Основні тенденції розвитку ринку інформаційних технологій та комунікацій», В. Алексеєв – у статті «Время действий – пришло», В. Андрианов – у статті «Национальное богатство, природные и трудовые ресурсы» та ін. У роботах цих науковців висвітлено окремі питання регулювання діяльності телекомунікаційного ринку України, але аналіз та систематика ринку в його господарсько-правовому аспекті залишаються поза увагою дослідників.

Метою статті є дослідження розвитку телекомунікаційного ринку України та визначення напрямів і завдань законодавчої політики у сфері телекомунікацій.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняний ринок телекомунікацій є однією із найважливіших складових інфраструктури інноваційної економіки країни. Йому притаманні високі темпи зростання, що випереджають темпи зростання економіки в цілому. Як і будь-який інший ринок, ринок телекомунікацій виявляється через низку типів та видів правовідносин, у складі яких є власні суб'єкти, об'єкти, юридичні факти та інфраструктура, в межах якої і надаються телекомунікаційні послуги.

Враховуючи суспільно-економічну важливість ефективного функціонування та розвитку ринку телекомунікаційних послуг, цілком логічно, що він має стати одним з напрямів державної структурно-галузевої політики. Загалом телекомунікаційні послуги можна поділити на п'ять видів: послуги поштового зв'язку, послуги телефонного зв'язку, послуги передавання та приймання телевізійних і радіопрограм, послуги доступу до мережі Інтернет та інші додаткові послуги. Кожен з цих видів послуг має свої особливості як у функціонально-технічному, так і в правовому аспекті, а отже, утворює притаманні підсистемі ринкові механізми своєї реалізації і вимагає статусу окремих об'єктів політики держави у сфері телекомунікацій.

Слід зазначити факт існування надзвичайно прямого, функціонального зв'язку самих телекомунікаційних послуг та генези їх розвитку із розвитком винахідництва та інновацій у названій сфері.

Так, перший вид послуг на ринку телекомунікацій – це послуги поштового зв'язку, тобто продукт діяльності оператора поштового зв'язку з приймання, оброблення, перевезення та доставлення (вручення) поштових відправлень, виконання доручень користувачів щодо поштових переказів, банківських операцій, спрямовані на задоволення потреб користувачів. Цей вид телекомунікаційних послуг є дуже поширеним, простим і зручним. Він діє вже з давніх часів і існує до сьогодні. Спочатку він існував на рівні передавання людиною голосових повідомлень, потім людиною або, точніше, гінець, передавала лист. У наші часи цей зв'язок має систематизовану форму у вигляді спеціалізованої служби.

Другий вид послуг на ринку – це послуги телефонного зв'язку у вигляді наземного (фіксованого чи дротового) телефонного зв'язку та радіозв'язку. Взагалі-то ідея телефонування була розроблена ще у 1849–1854 рр. Шарлем Бурселем, інженером-механіком та віце-інспектором паризького телеграфа. Через 150 років ця послуга на ринку телекомунікацій була представлена практично всіма підприємствами телекомунікацій (оператори фіксованого зв'язку, оператори мобільного зв'язку, провайдери Інтернет-доступу і навіть оператори кабельного телебачення).

Третій вид телекомунікаційних послуг – це послуги передавання та приймання телевізійних та радіопрограм, які надаються операторами цифрового, кабельного та супутникового телебачення. Ринок цих послуг ще перебуває у стадії активного розвитку, що також передбачає необхідність вирішення й широкого кола питань правової врегульованості.

Четвертий вид послуг – це послуги доступу до мережі Інтернет чи міжмережжя, система об'єднаних комп'ютерних мереж глобального загальнолюдського суспільства, яка в наш час покриває практично всю поверхню земної кулі. Інтернет-мережу побудовано на використанні протоколу IP і маршрутизації пакетів даних. Нині Інтернет має важливе значення у створенні інформаційного простору глобального суспільства, слугує фізичною основою доступу до веб-сайтів і багатьох систем (протоколів) передавання даних. Це міжмережжя – практично нескінченний інформаційний ресурс, є всесвітнім джерелом знань, глобальним і загальнодоступним за своєю сутністю.

Останній, п'ятий вид послуг – це інші додаткові послуги, які надаються всіма підприємствами телекомунікацій. Наприклад, в українській приватній телекомунікаційній компанії «Укртелеком» частка додаткових послуг становить більше 20 %. Це й виклик абонента за одним з п'яти зазначених у замовленні номерів телефонів, й ведення розмови за споживача (передавання телефонограми), й довідка про тривалість розмови. Сюди можна віднести й обмеження тривалості розмови на прохання абонента та інші додаткові послуги.

Сучасні інновації в технічному аспекті з'являються на ринку дуже швидко і вже далеко перетнули кордони між розрізненими видами телекомунікаційних послуг. Адже завдяки науково-технічному прогресу відбувається синтез у загальній систематизації телекомунікаційного ринку. Так, завдяки об'єднанню декількох перелічених послуг виникають нові види послуг у сфері телекомунікації: софтли – *Skype* (безкоштовне пропрієтарне програмне забезпечення з закритим кодом, що забезпечує шифрований голосовий зв'язок через Інтернет між комп'ютерами (*VoIP*), а також платні послуги для дзвінків на мобільні і стаціонарні телефони; *Mail.ru Агент*, *ICQ*, *QIP*; перегляд телевізійних каналів за допомогою Інтернету; IP-телефонії (система зв'язку, за якою аналоговий звуковий сигнал від одного абонента дискретизується (кодується у цифровий вигляд), компресується і пересилається за цифровими каналами зв'язку до другого абонента, де проводиться зворотна операція – декомпресія, декодування та відтворення аналогового сигналу) та інші інноваційні продукти.

Сучасний стан телекомунікаційного ринку, враховуючи його особливу інноваційну динаміку, потребує докладного правового регулювання. Слід зазначити, що діяльність вітчизняного законодавця у цьому напрямі розпочалася з 1993 р. і триває й дотепер. Дуже важливим кроком став прийнятий у 2003 р. Закон України «Про телекомунікації», в якому основний акцент зроблено на статистиці телекомунікаційних правовідносин, однак їх динаміка певною мірою залишилася поза увагою законодавця.

Відповідно до цього Закону під поняттям «телекомунікації» розуміється: «передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, дрових, оптичних або інших електромагнітних системах».

Предметом правового регулювання зазначеного Закону є суспільні відносини суб'єктів ринку телекомунікацій щодо надання та отримання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування та мереж, що не взаємодіють з мережами загального користування в умовах надзвичайної ситуації, надзвичайного та воєнного станів. У цілому ж Закон України «Про телекомунікації» умовно поділяє предмет регулювання на дві частини: окремі телекомунікаційні послуги та функціонування телекомунікаційного ринку як системного утворення.

Що стосується першої частини, то в Законі чітко визначено, що послуга у цій сфері – продукт діяльності оператора та/або провайдера телекомунікацій, спрямований на задоволення потреб споживачів у сфері телекомунікацій.

Друга частина – це фактично складний процес, що об'єднує телекомунікаційні послуги в єдиному господарському комплексі. Так, змінами до Закону України від 2 грудня 2010 р. «Про телекомунікації» його інтерпретовано так: «...сфера обігу телекомунікаційних послуг, яка визначається пропозицією

операторів, провайдерів телекомунікацій, попитом споживачів на телекомунікаційні послуги та можливістю задоволення цього попиту». Отже, можна стверджувати, що ринок телекомунікацій – це складна система, яка функціонує завдяки діяльності спеціальних суб'єктів ринку: операторів, провайдерів телекомунікацій, споживачів телекомунікаційних послуг, виробників та постачальників технічних засобів телекомунікацій. Їх діяльність у сфері телекомунікацій регулюється Національною комісією з питань регулювання зв'язку (НКРЗ), до повноважень якої можна віднести: визначення ринків телекомунікаційних послуг, здійснення їх аналізу та визначення операторів з істотною ринковою перевагою на ринку в порядку, затвердженому НКРЗ.

Сфера телекомунікацій за критерієм технічного передавання інформації поділяється на два великі сегменти – електрозв'язок (телекомунікації) та поштовий зв'язок. Електрозв'язок має два основні напрями: наземний (фіксований чи дротовий) та радіозв'язок. До першої групи, як правило, включають телефонний, телефонний міський, телефонний сільський, телефонний міжміський, телефонний міжнародний зв'язок. Сюди ж можна віднести Інтернет (хоча зараз він переміщується й у радіозв'язок). До другої групи входять супутниковий, стільниковий, радіорелейний, транкінговий зв'язок. Як бачимо, сегменти ринку досить різноманітні, і відносини, пов'язані з ними, регулюються завдяки великій кількості нормативних актів.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про телекомунікації». Відповідно почнемо з першого з них – електрозв'язку (телекомунікації). Він визначається як передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, провідних, оптичних або інших електромагнітних системах. Ця сфера є складовою частиною галузі зв'язку України.

У свою чергу електрозв'язок поділяється на два напрями.

Перший, фіксований зв'язок (стаціонарний зв'язок) – телекомунікації, що здійснюються із застосуванням стаціонарного (нерухомого) кінцевого обладнання (ст. 1 зазначеного Закону). Всі п'ять видів наземного зв'язку є телефонними. Їх можна визначити як галузь зв'язку, електрозв'язку, телекомунікацій; передавання на відстань мовної інформації, здійснюваної електричними сигналами (фіксований зв'язок) або радіосигналами. Телефонний зв'язок передається за допомогою телекомунікаційних мереж. Телекомунікаційна мережа – комплекс технічних засобів телекомунікацій та споруд, призначених для маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, провідних, оптичних чи інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням (ст. 1 Закону).

Другий напрям – радіозв'язок, який можна назвати електрозв'язком, котрий здійснюється шляхом поширення електромагнітних хвиль у вільному

просторі без штучного спрямовуючого середовища (ст. 1 Закону України від 1 червня 2000 р. № 1770-III «Про радіочастотний ресурс України»). Пояснення чотирьох видів термінів радіозв'язку в сучасному законодавстві відсутнє. Їх можна визначити завдяки тільки технічній літературі.

Перший з них – супутниковий, заснований на використанні штучних супутників Землі, на яких змонтовані ретранслятори, сигнал має бути промодульованим (це відбувається на земній станції), а потім сигнал переноситься на потрібну частоту, підсилюється та надходить на передавальну антену; прийнявши сигнал від однієї наземної станції, супутник переносить його на іншу частоту, підсилює та передає іншій наземній станції.

Другий вид радіозв'язку – стільниковий – один із видів мобільного радіозв'язку, в основі якого лежить стільникова мережа.

Третій вид радіозв'язку – радіорелейний, який здійснюється за лінією, утвореною ланцюжком приймально-передавальних (ретрансляційних) радіостанцій.

Четвертий вид радіозв'язку – транкінговий (кооперативні та відомчі мережі, таксі, міліція, авіаційні служби, автомобільні компанії). Цей вид радіозв'язку призначено для забезпечення голосового зв'язку між великою кількістю рухомих абонентів при обмеженій кількості радіоканалів; з цієї кількості один радіоканал дається кожному абоненту на час з'єднання.

Існує в радіозв'язку й таке поняття, як безпроводна комп'ютерна мережа, що характеризується обмеженою зоною покриття та невеликою випромінюючою потужністю.

Ще одним здобутком науково-технічної революції став Інтернет. Цей винахід стоїть між двома напрямками електрозв'язку і являє собою всевітню інформаційну систему загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами (ст. 1 згаданого Закону).

Інший сегмент сфери телекомунікацій – поштовий зв'язок. У ст. 1 Закону України від 4 жовтня 2001 р. «Про поштовий зв'язок» надається визначення поштового зв'язку-приймання, оброблення, перевезення та доставлення (вручення) поштових відправлень, виконання доручень користувачів щодо поштових переказів, банківських операцій. Установа, яка здійснює це, називається поштою.

Державну політику у сфері розвитку телекомунікаційного ринку має репрезентувати Концепція розвитку телекомунікацій в Україні, що була прийнята постановою Кабінету Міністрів України від 7 червня 2006 р. Цей документ визначає основні засади і напрями подальшого розвитку телекомунікаційних мереж загального користування в ринкових умовах і спрямований на досягнення стратегічних інтересів та конкурентоспроможності України на міжнародному ринку. Певне місце в Концепції приділено реалізації державної політики у сфері

координації діяльності державних органів та підприємств, пов'язаної з розвитком телекомунікаційних мереж в Україні. Положення Концепції за її призначенням мають бути враховані органами державної виконавчої влади під час розроблення та затвердження концептуальних і програмних документів з питань розвитку спеціальних, відомчих або корпоративних телекомунікаційних мереж.

Разом з тим до недоліків названої Концепції слід віднести те, що, хоча нею визначено проблеми розвитку телекомунікацій, стратегію і основні шляхи їх розв'язання, включаючи принципи забезпечення комплексного розвитку телекомунікацій, докладний аналіз нормативного забезпечення функціонування телекомунікаційної сфери залишився поза увагою її розробників. Не зазначено також аспекти розвитку телекомунікаційно-технічного забезпечення на території країни, відсутні викладання повної систематики послуг та аналіз рівня забезпеченості населення останніми. Очевидно, що стратегія розвитку телекомунікаційної сфери має отримати більш докладний та комплексний виклад.

Загальна кількість галузевих законодавчих актів, якими врегульовано діяльність ринку телекомунікацій, – понад двох десятків. Законодавчу базу утворюють, зокрема: закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг», «Про телекомунікації», «Про радіочастотний ресурс України», «Про поштовий зв'язок», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов доступу на ринок телекомунікаційних послуг» та ін.

Отже, удосконалення сучасного телекомунікаційного законодавства України з огляду на інноваційні процеси у даній сфері, дефекти та прогалини що існують, вбачається здійснити шляхом створення єдиного кодифікованого акта, в якому мають міститися всі необхідні технічні та правові терміни, а його структурою мусить бути охоплена вся систематика сегментів ринку та їх взаємозв'язки. Адже, зважаючи на специфіку даної сфери, цей кодифікований законодавчий акт у сфері телекомунікацій за своїм предметом повинен забезпечити динаміку прогнозу розвитку її технічного забезпечення. Наслідком кодифікації має стати виокремлення спеціалізованого господарсько-правового інституту телекомунікаційного права.

Висновки. Підсумовуючи результати аналізу сучасного стану інноваційного розвитку телекомунікаційного ринку як такого, можна зробити висновок про необхідність оптимізації систем законодавства у сфері телекомунікацій. Основним компонентом такої оптимізації має стати правова врегульованість кожної з телекомунікаційних послуг, бо кожна послуга містить власний юридичний та техніч-

ний зміст. У цілому наслідками такої оптимізації законодавчого регулювання телекомунікаційних послуг має стати кодифікація законодавства у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гольдштейн Б. С. Сети святы : учебник для ВУЗов / Б. С. Гольдштейн, Н. А. Соколов, Г. Г. Яновский. – СПб. : БХВ-Петербург, 2010. – 400 с.
2. Організація правової роботи на підприємствах, установах, організаціях : навч. посіб. / Р. П. Бойчук, Д. В. Задахайло, В. М. Пашніков. – Х. : ФІНН, 2010. – 384 с.
3. Волков Ю. В. Телекоммуникационное право [Электронный ресурс] : учеб. пособие. – Екатеринбург : Изд. Волков Ю. В., 2011. – 94 с. – Режим доступа: <http://www.telecomlaw.ru/studyguides/telecom%201-5.pdf>.
4. Телекоммуникационное право [Электронный ресурс] : учеб. пособие / Ю. В. Волков. – Екатеринбург : Изд. Волков Ю. В., 2008 – 56 с. – Режим доступа: http://www.telecomlaw.ru/studyguides/UP_TLKLaw_08.htm.
5. Розвиток ринку телекомунікаційних послуг: світові тенденції та вітчизняна практика / В. В. Тронько // Наук. вісн. НГУ – 2009 – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/PORTAL/natural/Nvngu/2009_11/Tronko.pdf.
6. Цхведиани В. Телекоммуникации Украины – перспективы развития и основные проблемы / В. Цхведиани // Фонд. рынок. – 2000. – № 16.
7. Алексеев В. Р. Время действий – пришло / В. Р. Алексеев // Телеком. Коммуникации и сети. – 2004. – № 4. – С. 22.
8. Андрианов В. Национальное богатство, природные и трудовые ресурсы / В. Андрианов // Общество и экономика. – 2003. – № 4–5. – С. 127–196.
9. Инновационная кузница // Голос Украины. – 2006. – № 82. – С. 3.
10. Васильева Н. Основні тенденції розвитку ринку інформаційних технологій та комунікацій / Н. Васильева // Економіст. – 2000. – № 10.
11. Воробієнко С. П. Визначення складу показників конкурентоспроможності телекомунікаційних послуг / С. П. Воробієнко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – Вип. 248 : в 6 т. Т. V. – С. 1101–1109.

ЗАДАЧИ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В СФЕРЕ РАЗВИТИЯ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Остапенко Ю. И.

Рассмотрены вопросы хозяйственно-правового обеспечения функционирования и развития телекоммуникационного рынка Украины. Обращено внимание на то, что нынешнее состояние законодательной регуляции рынка телекоммуникаций является устарелым и содержит многочисленные пробелы,

т. е. обосновывается сущностная модернизация специализированного закона в сфере регуляции телекоммуникационных отношений.

Ключевые слова: телекоммуникационная отрасль, телекоммуникационные услуги, функционирование телекоммуникационного рынка, государственная телекоммуникационная политика, государственное регулирование телекоммуникационного рынка.

THE TASKS OF LEGISLATIVE POLICY IN THE SPHERE OF DEVELOPMENT TELECOMMUNICATION MARKET OF UKRAINE

Ostapenko Y. I.

The article is devoted to the questions of economical and legal providing of functioning and development of telecommunication market in Ukraine. Paid regard, that today's state of legal regulation of telecommunication market is ramshackle and contains numerous blanks. Grounded the essential modernization of specialized legislation in the sphere of telecommunication market regulation.

Keywords: telecommunications industry, telecommunications services, operation of the telecommunications market, the state telecommunications policy, state regulation of the telecommunications market.

УДК 346.3(477):339.9.

РОЗВИТОК ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В СОТ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Н. І. Самойлова, здобувачка
Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

Актуалізовано необхідність створення ефективного господарсько-правового механізму зовнішньоекономічних зв'язків національних суб'єктів господарювання в умовах членства України в СОТ. Переслідується мета забезпечити захист національного товаровиробника, шляхом розгляду цілісної системи міжнародних зобов'язань України. Піднято питання щодо адаптації технічного регулювання до умов СОТ.

Ключові слова: технічний регламент, захист національних виробників, технічне регулювання.